

Replik til Jes Fabricius Møller

Af Tine Ravnsted-Larsen Reeh

Jeg har ved tidligere lejligheder haft mulighed for at diskutere Hal Kochs arbejde med Jes Fabricius Møller (JFM) og skal derfor begrænse mig til en enkelt præcisering.

Mod slutningen af sit indlæg skriver JFM: "Han [Hal Koch] kunne dermed forene en relativt stabil teologisk ballast med en vekslende politisk kurs. Der var med andre ord kontinuitet og diskontinuitet på én gang."

Mærkeligt nok synes JFM ikke at have blik for, at det netop er den "relativt stabil(e) teologisk(e) ballast" og den deraf følgende kontinuitet, som er hovedsagen i min afhandling. Jeg har ellers relativt tydeligt angivet at ville vise, "at Hal Kochs arbejde og indsats karakteriseres af kontinuitet, at kontinuiteten er bestemt af hans teologiske udgangspunkt, og *at hans teologi og kristendomsforståelse er en forudsætning for hans samfundsengagement.*" (s. 15, her udhævet).

JFM udelader i sin gengivelse det sidste af de tre led og overser, at det er den indre intellektuelle, eller teologiske om man vil, sammenhæng mellem Hal Kochs kristendomsopfattelse og hans samfundsengagement, der er afhandlingens anliggende. Der er netop ikke tale om en biografi, og derfor er der heller ingen metodiske overvejelser over den "biografiske illusion." Afhandlingen har ganske vist en kronologisk struktur, men det gør den ikke til en beskrivelse af en teologs liv. Den undersøger et teologihistorisk materiale og ser på forholdet mellem kristendom og kultur, kirke og stat samt eksistens og fællesskab i Hal Kochs intellektuelle arbejde i årene 1932-1945.

Det, der interesserer mig i afhandlingen, er således Hal Kochs grundlæggende teologiske anskuelse og dennes konsekvenser for hans forståelse af kultur, samfund og politik, og her er Kochs læsning af Luther den afgørende intellektuelle krumtap.

Koch forstår menneskelivet som skabt og det faldne menneske som henvist til den endelige og afgrænsede jord. I sin jordiske eksistens er mennesket forbundet med sin ikke-abstrakte næste i det håndgribelige folkelige fællesskab. Det konkrete jordiske sted hedder for Koch Danmark. For så vidt rammer JFM helt plet, når han fremhæver disse ord af Koch: "... det er dette liv, ikke et Liv i Himlen, han [Gud] har sat os

til at leve, og det er der, vort Ansvar ligger. Og det Ansvar hedder i Dag Danmark.” I dette jordiske liv kan Guds ord bryde ind, og det høres på folkesproget, hvilket i Danmark vil sige dansk. Her er Koch i nogen grad præget af Grundtvig, men først og sidst er det Luthers lære om retfærdiggørelse ved tro alene, der bliver bestemmende for Kochs syn.

Læsningen af Luthers tekster får Koch til at forkaste enhver ideologisk eller moralsk absolutering i og af det jordiske liv, herunder også kristen etik og kristen politik. Der er en sammenhæng mellem Hal Kochs kristendomsforståelse og hans samfundsengagement, men sammenhængen mellem kristendom og samfundsliv betyder vel at mærke ikke, at samfundslivet skulle være underlagt kristendommen. Tværtimod måtte han vende sig mod en sådan sammenblanding af kristendom og politik, af det absolutte og det relative. Han blev kaldt ud i den konkrete danske samfundsdebat, hvor han på grund af sit teologiske standpunkt måtte argumentere og arbejde for en sekulariseret demokratisk samfundsorden.

Og så er vi tilbage ved det fremhævede tredje og sidste led i afhandlingens synspunkt: Kochs teologi og kristendomsforståelse er en forudsætning for hans samfundsengagement. Det er denne sammenhæng eller kontinuitet, det drejer sig om i afhandlingen.